

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a noua)

15 ianuarie 2015*

„Trimitere preliminară — Directiva 93/13/CEE — Domeniu de aplicare — Contracte încheiate cu consumatorii — Contract de prestări de servicii juridice încheiat între un avocat și un consumator”

În cauza C-537/13,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Lituania), prin decizia din 7 octombrie 2013, primită de Curte la 14 octombrie 2013, în procedura

Birutė Šiba

împotriva

Arūnas Devėnas,

CURTEA (Camera a noua),

compusă din domnul J. Malenovský, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a noua, domnul M. Safjan (raportor) și doamna A. Prechal, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: domnul M. Aleksejev, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 1 octombrie 2014,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru domnul Devėnas, de el însuși, asistat de I. Vėgėlė, advokatas;
- pentru guvernul lituanian, de G. Taluntytė, de A. Svinkūnaitė și de R. Krasuckaitė, precum și de D. Kriaučiūnas, în calitate de agenți;
- pentru Irlanda, de E. Creedon și de A. Joyce, în calitate de agenți, asistați de E. Carolan, BL, și de D. McDonald, SC;
- pentru guvernul spaniol, de J. García-Valdecasas Dorrego și de A. Gavela Llopis, în calitate de agenți;
- pentru guvernul polonez, de B. Majczyna, în calitate de agent;

* Limba de procedură: lituaniana.

— pentru Comisia Europeană, de M. van Beek, precum și de A. Steiblytė și de J. Jokubauskaitė, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între doamna Šiba, pe de o parte, și domnul Devėnas, în calitatea sa de avocat, pe de altă parte, cu privire la o cerere de plată a unor onorarii.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Al zecelea, al doisprezecelea, al paisprezecelea, al șaisprezecelea și al optsprezecelea considerent ale Directivei 93/13 au următorul cuprins:

„întrucât se poate obține o protecție mai eficace a consumatorului prin adoptarea unor norme de drept uniforme în ceea ce privește clauzele abuzive; întrucât aceste norme ar trebui să se aplice tuturor contractelor încheiate între vânzători sau furnizori și consumatori; întrucât, prin urmare, trebuie excluse din domeniul de aplicare al prezentei directive, *inter alia*, contractele de muncă, contractele privind drepturile de succesiune, contractele privind drepturi care intră sub incidența Codului familiei și contractele privind înființarea sau organizarea companiilor sau acordurile de parteneriat;

[...]

întrucât [...] prezenta directivă nu se referă decât la clauzele contractuale care nu au fost negociate individual; [...]

[...]

întrucât [...] prezenta directivă se aplică, de asemenea, meseriilor, domeniilor de afaceri sau profesiilor de natură publică;

[...]

întrucât, în conformitate cu criteriile generale selectate, aprecierea caracterului abuziv al clauzelor, în special în cadrul activităților publice de vânzare sau furnizare, prin care se asigură servicii colective care iau în considerare solidaritatea dintre utilizatori, trebuie completată cu mijloace pentru efectuarea unei aprecieri globale a diferitelor interese implicate; întrucât aceasta constituie o cerință de bună-credință; întrucât, la aprecierea bunei-credințe, trebuie acordată o atenție deosebită forței pozițiilor de negociere ale părților, faptului de a ști dacă consumatorul a fost încurajat să-și dea acordul pentru clauza în cauză și dacă bunurile sau serviciile au fost vândute sau furnizate la cererea expresă a consumatorului; întrucât condiția de bună-credință poate fi îndeplinită de vânzător sau furnizor atunci când acesta acționează în mod corect și echitabil față de cealaltă parte de ale cărei interese legitime trebuie să țină seama;

[...]

întrucât natura bunurilor și a serviciilor ar trebui să aibă o influență asupra aprecierii caracterului abuziv al clauzelor contractuale”.

4 Potrivit articolului 1 din această directivă:

„(1) Scopul prezentei directive este de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator.

(2) Dispozițiile prezentei directive nu se aplică clauzelor contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii sau dispozițiile ori principiile din convențiile internaționale la care statele membre sau Comunitatea sunt părți, în special în domeniul transportului.”

5 Articolul 2 din directiva menționată prevede:

„În sensul prezentei directive:

[...]

(b) «consumator» înseamnă orice persoană fizică ce, în cadrul contractelor reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri care se află în afara activității sale profesionale;

(c) «vânzător sau furnizor» înseamnă orice persoană fizică sau juridică care, în cadrul contractelor reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională, publică sau privată.”

6 Articolul 3 alineatul (1) din aceeași directivă are următorul cuprins:

„O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.”

7 Articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede:

„Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.”

8 Articolul 5 din această directivă prevede:

„În cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil. În cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze, prevalează interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator. [...]

Dreptul lituanian

- 9 Articolul 50 din Legea privind profesia de avocat (Advokatūros įstatymas) din 18 martie 2004 (Žin., 2004, nr. 50-1632) prevede:

„1. Clienții remunerează avocatul pentru serviciile juridice prestate în temeiul contractului plătiind remunerația convenită între părți.

[...]

3. Pentru a stabili cuantumul remunerației datorate avocatului pentru serviciile juridice, trebuie să se țină seama de complexitatea cauzei, de calificarea și de experiența avocatului, de situația financiară a clientului, precum și alte circumstanțe pertinente.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 10 Doamna Šiba a încheiat cu domnul Devėnas, în calitatea sa de avocat, trei contracte standardizate de prestări de servicii juridice cu titlu oneros, și anume, la 25 februarie 2008, un contract având ca obiect apărarea intereselor sale în cadrul unei proceduri de divorț, de partaj al bunurilor și de stabilire a locului de reședință al unui copil, la 14 noiembrie 2008, un contract care viza apărarea intereselor sale în procedura în anularea unei tranzacții inițiate de doamna Šiba și, la 21 ianuarie 2010, un contract prin care doamna Šiba a încredințat domnului Devėnas sarcina de a formula un apel în fața Klaipėdos apygardos teismas (Tribunalul Regional din Klaipėda, Lituania) și de a apăra interesele sale în procedura în fața acestei instanțe.
- 11 Modalitățile de plată a onorariilor și termenele în care această plată trebuia să fie efectuată nu au fost specificate în contractele respective, iar acestea nu menționau cu precizie nici diferitele servicii juridice pentru care era solicitată plata, nici costul prestațiilor care corespundeau acestora.
- 12 Întrucât doamna Šiba nu a plătit onorariile în termenul acordat de domnul Devėnas, acesta din urmă a sesizat Klaipėdos miesto apylinkės teismas (Tribunalul Districtual din Klaipėda, Lituania), solicitând emiterea unei somații de plată a sumei de 15 000 de litas lituanieni (LTL) cu titlu de onorarii datorate.
- 13 Prin ordonanța din 8 iulie 2011 și prin hotărârea din 11 aprilie 2012, Klaipėdos miesto apylinkės teismas a admis cererea domnului Devėnas.
- 14 Sesizat cu un apel declarat de doamna Šiba, Klaipėdos apygardos teismas a respins această cale de atac prin hotărârea din 30 octombrie 2012.
- 15 Doamna Šiba a declarat recurs împotriva acestei hotărâri la instanța de trimitere. Prin recursul său, ea susține în special că instanțele inferioare nu au ținut seama de calitatea sa de consumator, astfel încât, contrar a ceea ce impune legislația națională în această privință, instanțele nu au interpretat contractele în litigiu în favoarea sa.
- 16 Instanța de trimitere consideră că este necesar să se aprecieze dacă un avocat care exercită o profesie liberală poate fi considerat „vanzător sau furnizor” și dacă un contract de prestări de servicii juridice încheiat de un avocat cu o persoană fizică constituie un contract încheiat cu consumatorii cu toate garanțiile aferente pentru persoana fizică respectivă.

- 17 În aceste condiții, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Curtea Supremă a Lituaniei) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curtii următoarele întrebări preliminare:
- „1) Persoana fizică beneficiară a unor servicii juridice în temeiul unui contract de prestări de servicii juridice cu titlu oneros încheiat cu un avocat, aceste servicii fiind prestate în cauze care ar fi privit interese personale ale persoanei fizice respective (divorț, partajul bunurilor dobândite în timpul căsătoriei etc.), trebuie să fie considerată «consumator» în sensul legislației Uniunii privind protecția consumatorilor?
 - 2) Un avocat, membru al unei profesii liberale («[liberal] profession» în limba engleză), care încheie cu o persoană fizică un contract de prestări de servicii juridice cu titlu oneros, prin care se obligă să presteze servicii juridice astfel încât persoana fizică respectivă să poată atinge scopuri care nu au legătură cu activitatea sa profesională, trebuie să fie considerat «vânzător sau furnizor» în sensul legislației Uniunii privind protecția consumatorilor?
 - 3) Contractele de prestări de servicii juridice cu titlu oneros pe care un avocat le încheie în cadrul activității sale profesionale pe care o desfășoară în calitate de membru al unei profesii liberale intră în domeniul de aplicare al Directivei 93/13[...]?
 - 4) În cazul în care răspunsul la a treia întrebare este afirmativ, pentru a califica aceste contracte drept contracte încheiate cu consumatorii trebuie să se aplice criteriile generale sau acestea trebuie să fie recunoscute ca fiind contracte încheiate cu consumatorii pe baza unor criterii specifice? În cazul în care, pentru a califica aceste contracte drept contracte încheiate cu consumatorii, este necesar să se aplice criterii specifice, care sunt aceste criterii?”

Cu privire la întrebările preliminare

- 18 Prin intermediul întrebărilor formulate, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere încearcă, în esență, să afle dacă Directiva 93/13 trebuie interpretată în sensul că aceasta se aplică unor contracte standardizate de prestări de servicii juridice precum cele în discuție în litigiul principal, încheiate de un avocat cu o persoană fizică ce nu acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională.
- 19 În această privință, trebuie arătat că Directiva 93/13 se aplică, astfel cum reiese din articolul 1 alineatul (1) și din articolul 3 alineatul (1), clauzelor „contractelor încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator” care nu s-au „negociat individual” (a se vedea în acest sens Hotărârea Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:10, punctul 18).
- 20 După cum se arată în al zecelea considerent al Directivei 93/13, normele de drept uniforme în ceea ce privește clauzele abuzive trebuie să se aplice „tuturor contractelor” încheiate între vânzatori sau furnizori și consumatori, astfel cum sunt definiți aceștia la articolul 2 literele (b) și (c) din Directiva 93/13 (a se vedea Hotărârea Asbeek Brusse și de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 29).
- 21 Prin urmare, Directiva 93/13 definește contractele cărora li se aplică prin referire la calitatea contractanților, după cum aceștia acționează sau nu acționează în scopuri legate de activitatea lor profesională (Hotărârea Asbeek Brusse și de Man Garabito, EU:C:2013:341, punctul 30).
- 22 Acest criteriu corespunde ideii pe care se bazează sistemul de protecție pus în aplicare prin această directivă, și anume aceea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un vânzător sau furnizor în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl conduce să adere la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (Hotărârea Asbeek Brusse și de Man Garabito, EU:C:2013:341, punctul 31 și jurisprudența citată).

- 23 Or, în ceea ce privește contractele de prestări de servicii juridice precum cele în discuție în litigiul principal, trebuie arătat că, în domeniul serviciilor oferite de avocați, există, în principiu, o inegalitate între „clienții-consumatori” și avocați, în special din cauza diferențelor dintre părți în materie de informare. Într-adevăr, avocații dispun de un nivel ridicat de competențe tehnice pe care consumatorii nu le au în mod necesar, astfel încât aceștia din urmă se pot confrunta cu dificultăți în aprecierea calității serviciilor care le sunt prestate (a se vedea în acest sens Hotărârea Cipolla și alții, C-94/04 și C-202/04, EU:C:2006:758, punctul 68).
- 24 Astfel, un avocat care, precum în cauza principală, în cadrul activității sale profesionale, prestează, cu titlu oneros, un serviciu juridic în favoarea unei persoane fizice care acționează în scopuri private este un „vanzător sau furnizor”, în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13. Prin urmare, contractul privind prestarea unui astfel de serviciu este supus regimului acestei directive.
- 25 O astfel de constatare nu poate fi infirmată de caracterul public al activității avocaților, în măsura în care articolul 2 litera (c) din Directiva 93/13 vizează orice activitate profesională „publică sau privată”, iar această directivă se aplică, după cum se menționează în al paisprezecelea considerent al său, „de asemenea, meseriilor, domeniilor de afaceri sau profesiilor de natură publică”.
- 26 Atunci când un avocat decide să utilizeze, în raporturile contractuale cu clienții săi, clauzele standardizate redactate în prealabil de el însuși sau de organele ordinului său profesional, acestea sunt integrate direct în contractele respective prin voința acestui avocat.
- 27 Din moment ce avocații decid în mod liber să recurgă la astfel de clauze standardizate care nu reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii în sensul articolului 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, nu se poate susține, pe de altă parte, că aplicarea acestora din urmă poate aduce atingere specificității raporturilor dintre avocat și clientul său, precum și principiilor care stau la baza exercitării profesiei de avocat.
- 28 Astfel, prin prisma obiectivului protecției consumatorilor pe care această directivă îl urmărește, caracterul public sau privat al activităților vânzătorului sau furnizorului sau misiunea specifică îndeplinită de acesta din urmă nu pot să determine aplicabilitatea sau inaplicabilitatea directivei menționate (a se vedea prin analogie Hotărârea Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12, EU:C:2013:634, punctul 37).
- 29 După cum a subliniat în această privință Comisia Europeană în ședință, excluderea din domeniul de aplicare al Directivei 93/13 a numeroaselor contracte încheiate de „clienții-consumatori” cu persoanele care exercită profesii liberale care se caracterizează prin independență și cerințe deontologice la care acești prestatori sunt supuși i-ar lipsi pe toți acești „clienți-consumatori” de protecția acordată prin directiva menționată.
- 30 În ceea ce privește în special împrejurarea că, în cadrul activităților lor, avocații sunt obligați să asigure respectarea confidențialității raporturilor lor cu „clienții-consumatori”, aceasta nu constituie, în consecință, un obstacol în calea aplicării Directivei 93/13 în privința clauzelor standardizate ale contractelor privind prestarea de servicii juridice.
- 31 Astfel, clauzele contractuale care nu fac obiectul unei negocieri individuale, în special cele care sunt redactate pentru o utilizare generală, nu cuprind, prin natura lor, informații personalizate referitoare la clienții avocaților a căror divulgare să poată aduce atingere secretului profesiei de avocat.
- 32 Desigur, redactarea specifică a unei clauze contractuale, în special cea privind modalitățile de stabilire a onorariilor de avocat, ar putea eventual, cel puțin în mod incidental, să divulge anumite aspecte ale relației dintre avocat și clientul său care ar trebui să rămână secrete. Cu toate acestea, o astfel de clauză ar fi negociată individual și ar fi, pentru acest motiv, după cum reiese din cuprinsul punctului 19 din prezenta hotărâre, exceptată de la aplicarea Directivei 93/13.

- 33 Nu este mai puțin adevărat că natura serviciilor care fac obiectul contractelor supuse Directivei 93/13 trebuie să fie luată în considerare, conform articolului 4 alineatul (1) din aceasta coroborat cu al optsprezecelea considerent al său, pentru aprecierea caracterului abuziv al clauzelor acestor contracte. Astfel, aprecierea respectivă trebuie efectuată de instanța națională luând în considerare această natură și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea acestuia (a se vedea în acest sens Hotărârea Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, punctul 71, precum și Ordonanța Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, punctul 29).
- 34 Astfel, în ceea ce privește contractele referitoare la servicii juridice precum cele în discuție în litigiul principal, revine instanței de trimitere sarcina să ia în considerare natura specială a acestor servicii în aprecierea caracterului clar și inteligibil al clauzelor contractuale, conform articolului 5 prima teză din Directiva 93/13, iar în cazul în care există îndoieli să dea acestor clauze, în temeiul celei de a doua teze a acestui articol, interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator.
- 35 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebările adresate că Directiva 93/13 trebuie interpretată în sensul că aceasta se aplică contractelor standardizate de prestări de servicii juridice precum cele în discuție în litigiul principal, încheiate de un avocat cu o persoană fizică ce nu acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 36 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a noua) declară:

Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretată în sensul că aceasta se aplică contractelor standardizate de prestări de servicii juridice precum cele în discuție în litigiul principal, încheiate de un avocat cu o persoană fizică ce nu acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională.

Semnături